

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. VI.

1 • 9 • 2 • 7

ŠT. 4.

VSEBINA 4. ŠTEVILKE Z DNE 1. APRILA 1927.

Članki in razprave:

	Stran
Morocutti C.: Etos manjšine	73
Dr. Tominec A.: Človeška družba in zločini. (Dalje prih.) .	74
Dr. Slavič M.: Katoliške kulturne organizacije pri nas in drugod	78
Dr. Sušnik L.: Prosveta v baltičkih državah. (Konec prih.) .	84
Erjavec Fr.: Pregled zgodovine delavskega gibanja med Slovenci. (Dalje prih.)	87

Pregled:

Politični pregled:

Italijanska zunanja politika. (J. Šedivy.)	91
Italija in Albanija. (J. Šedivy.)	92
Steiner Leopold. (K. G.)	94
Literatura	94

Kulturni pregled:

Mohorjeva družba. (K. G.)	94
Literatura	95
Polemika. (Fr. Erjavec.)	95

Socialni pregled:

Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo. (E.)	95
Literatura	96

Gospodarski pregled:

Problemi svetske privrede. (J. L.)	96
--	----

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Poljanska cesta šte. 18) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska fiskarna, kolportažni oddelek, Poljanski nasip 2. — Za Italijo je poverjeništvo v Gorici, Via Carducci 2. Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. — Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska fiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

SOCIALNA MISEL

L. VI.

V LJUBLJANI, 1. APRILA 1927.

ŠT. 4.

Camilo Morocutti:

Etos manjšine.

Bistvo prave npravnosti in globoke osamelosti je, da izvira vsa npravnost iz hrepenenja po dobrem in pravičnem in živa osamelost se plaši mrtve družbe sitih in bogatih.

Dobro in pravično, etos je vedno v manjšini in sploh ne more biti večina. Neizpremenljiv zakon je, da tvorijo npravnost, pravičnost in dobrota v vseh oblikah in delih človeškega življenja manjšino in neizpremenljivo je, da vodi ta manjšina živega človečanstva nujno k osamelosti.

Večina, to je množje, to je povprečje, to je splošnost. Zadnja posledica drugačnosti, neenakosti z množino, zadnja posledica ustvarjajoče manjšine je žrtev, — križ.

In ta žrtev vre iz dušo požirajočega hrepenenja po pravičnosti, po ljubeči enakosti, po povišanju človeka, po bližini Boga; je žgoča žeja, neutešljiva lakota po pravici, luči in ljubezni.

Ne sitost mnogih, temveč žrtvujoče hrepenenje maloštevilnih, osamelih, to je globoki zmisel živega krščanstva.

Ko so nekoč vprašali Björnsona, kje je vendar vir veličastne moči in razgaljene globine ruskega človečanstva, ruskega pesništva, je baje odgovoril: »V suženjstvu ruskega ljudstva!«

Ječe so rodišča svobode, tema je mati svetlobe in odrešujoča ljubezen žubori le iz žrtev, le s križa!

Ta božanska zveličanska moč v človeku je tista čudovita, gonilna sila, ki vodi naše življenje navzgor...

»... dieſe ſtile Kraft der Seele
immer neu ſich aufzuringen
aus dem Banne trüber Winter,
aus dem Schatten grauer Nächte,
aus der Tiefe in die Höhe...«

Srečen človek, ki ſe ni nasičen, ki ſe ſe ni zaduſil v mehko bi varnega uživanja, srečen, ki ſe ne ziblje v ſirokem in banalnem pravu mnogih, srečen, ki ſe ni zaslepljen od moči in ſijaja bogatih in zmagovitih, — kajti kljub vsej filistrski treznosti, kljub vsej ſivi vsakdanjosti, kljub dvomljivi vaſničavosti politike — dragoceno in veliko v našem življenju je le to, kar je rojenega iz duſe, iz duha, iz Boga in drugače tudi biti ne more.

Kajti to je, kar nas ſele vodi k svetlemu človečanstvu: žeja po pravici in svetlobi, hrepenenje po Bogu!

Ne navezanost na časovno in trenutno, ne pogreznjenost v sivi vsakdan in njegove stiske, temveč navezanost, resnična re-ligio na Večnega, na Boga, ta moč duhovnega razsvetljenja je, ki nas označuje za živega človeka.

To znamenje se pa ne svetli in blešči kot kraljeve krone in častniške čelade, temveč je neznatno in boleče kot trnjeva krona, — to znamenje ni bahavo in okrašeno z zlatom kot maršalska palica, ni bliskajoče kot meč ali sulica rimskega vojaka, temveč težko kot leseni križ.

Vedno in vedno je le duh, bogorodni duh, ki umira na Golgati, vedno jih je le malo, so le prezirani, ki stoje v bližini križa in vedno so le mogočnejši, zmagovalci, blestečo oboroženo množje, ki postavlja križ in tirja žrtev.

Prav razumljeno krščanstvo nam razodeva etos maloštevilnih, etos osamljenih, etos manjšine.

Naj nam svetloba tega razodetja razsvetli temo naše vsakdanjosti, da ne bomo preveč tavalili v temi...

Dr. P. Angelik Tominec O. F. M.:

Človeška družba in zločini.

(Nadaljevanje.)

Moralni čut pri mladih ljudeh, ki te vrste filme redno obiskujejo, polagoma otopi in mora izginiti. Prvič se morda nekoliko zgražajo in tudi še drugič, potem pa zмага slabo nagnjenje v človeku, kar je prej storila radovednost, to dela zdaj poželjivost in lov za senzacijo. Dobro je opisal to stran filma Vladimir Levstik, ko piše: »Uradni in dobrovoljni čuvarji javne varnosti ne vidijo, da so fatemorgane sodobnega filma desetisočim siromakov visoka šola razredne mržnje, oni ne vedo, da odhajajo stotine bodočih zločincev in blodnic iz te razkazovalnice materialističnih užitkov, potrjene v svojem temeljnem svetovnem nazoru. Oni ne razumejo nauka, ki ga bliska vsaka projekcijska leča vsak večer v tisoče dvojic oči.

Bogastvo in pusto rajanje sta višek življenja! Kakor sta edino vredna vkilometritve, tako sta edina vredna želja! ...«

Vse to naših moralistov in cenzoristov ne bode. Ne bode jih niti priskutni ameriški »happy end« (srečen konec), blag opomin za neizkušeno poludozorelo ženščad:

»Vsak moški ima poštene namene, vsak je vreden brezmejne vdanosti!« — kar pomeni že za prvim vogalom po koncu predstave; »Obrtni zapeljivci in luetiki so izmišljotina butcev, ki ne zahajajo v kino, da bi si tam razširili obzorje...«⁴

Toda vsega zla vendar niso samo slabi filmi krivi. Res je, ne samo filmi. Postavil sem jih na prvo mesto, ker imajo oni kot žive slike pri današnjem mlademu svetu (vsaj po mestih) največ privlačne sile.

⁴ Vladimir Levstik: K poglavju o mlinskem kamnu (»Jutro«, VII., 1926, štev. 269).

Drugi še važnejši činitelj na potu zločinov je slab tisk, naj si že vpliva kot knjiga ali časopis. Med tem ko vpliva kino bolj osebno bi rekel za tiste, ki ga obiskujejo in končno je njih število le nekako omejeno, vpliva slaba knjiga tem trajnejše čim večkrat lahko knjigo vzameš zopet v roke in v čim širše kroge zaide. Dočim so slabe gledališke in kinopredstave javni, so slabi časopisi in knjige tajni grobokopi javne ljudske mravnosti. Za marsikaterega, ki je morda slabotnega značaja, je zadnja opora, ki ga drži kvišku javna pravnost: kaj namreč ljudje na splošno grajajo in kaj hvalijo. Dobro je, dokler pravnost temelji na veri; to je nedvomno najboljša garancija zanjo. Toda za omahujoče in tiste, ki vere nimajo, je premnogokrat zadnja rešilna veja javno mnenje.

In če pogledamo naše časopise in naše knjige, tedaj vidimo, da mnogi od njih podirajo eno in drugo. Knjige kakor: Bernot: Socializem in vera, Fogazzaro: Svetnik, Kersnik: Agitator, Levstik: Pravica kladiva, znani romani »Jutra« kakor: Hči papeža, Veliki inkvizitor, Krvavi kardinal, Pater Kajetan, Papežinja Favsta itd., morajo spodkopati v slehernem čitatelju ne samo vero, ampak tudi pravnost. Glede odnosa teh in podobnih romanov do vere, obširneje pozneje. Spodkopujejo pa isti tudi javno pravnost, ker to kar uči glede mravnosti katoliška vera, h kateri se v pretežni večini priznava slovenski narod, enostavno prezirajo in prestopke zoper pravnost opisujejo kot tako splošno udomačene, da se ne moreš ustaviti misli, kakor da se temu sploh ni mogoče ubraniti in da je najbolje, če se udaš... Glavni junaki so nečistniki in morilci (Lucifer), nečistniki so škofje in duhovniki. (Hči papeža, Veliki inkvizitor, Pater Kajetan, Papežinja Favsta.) Zakonolomstvo se smatra kot naravno in dovoljeno n. pr.: »V zakonu nesrečna želim prijateljstva z enakim dobrosrčnim gospodom v starosti 34—45 let v svrhu medsebojne tolažbe« (»Jutro«, Dopisi 2. 9. 1926). Ali: »Inteligenten trgovec v zakonu prevaran, išče v svrhu pozabljenja prijateljstva z damo iste usode«. (»Jutro«, Dopisi 22. 8. 1926). Ali: »Ločenka, ne po lastni krivdi, želi resno znanje s finim, dobrosrčnim, inteligentnim gospodom od 45 let naprej, s sigurno in dobro eksistenco« (»Jutro«, Dopisi 24. 10. 1926) itd., itd.

Podobno razdiralno delo opravljajo, žal, pri nas tudi javne knjižnice. Neprijetno mi je, da moram o teh sploh spregovoriti žal besedo. Vedno sem bil in sem še zanje navdušen, saj bi one morale biti današnjemu obubožanemu ljudstvu vir najlepšega in najplemenitejšega veselja, in kažipot k vsestranskemu napredku. Deloma tudi so. Žal le deloma. So knjižnice, ki v tem oziru nikakor ne vrše svoje naloge, ki podirajo, kar bi morale graditi. Vzemimo n. pr. v roke »Imenik knjig javne ljudske knjižnice za šentjakobski okraj«.⁵ Tam beremo naslove: Zevaco: Otroci papeža; Zola: Rim; Vesel: Libera nos a malo; Kraigher: Kontrolor Škrobar; Boccaccio: Dekameron; Coster: Ulenspiegel in Lam Dobrin itd., itd. Če

⁵ Imenik knjig javne ljudske knjižnice gospodarskega naprednega društva za šentjakobski okraj v Ljubljani. Ljubljana 1918, 1921, 1925.

bi hotel naštetiti vse, bi to vzelo preveč prostora, zato naj to zadostuje, saj je imenik vsakemu na razpolago. Iz velikega števila dobrih knjig, ki so navedene v imeniku, je razvidno, da bi obstoju knjižnice nič ne škodovalo, ako bi take in podobne knjige črtala. Kakšen namen torej imajo knjižnice z izposojevanjem takih in podobnih knjig? Ali hočejo morda obiskovalcem pripomoči k izobrazbi duha in srca? Tisto strast, ki je vir neštetim zločinom, tovrstne knjige ne manjšajo, ampak večajo. Že itak ima posebno mlad človek dovolj bojev, ako hoče ostati čist, toda knjige mu ta boj le še otežijo in ga večkrat naravnost vodijo v pogubo. Iz misli, ki jih more povzročiti taka knjiga, se porajajo želje, iz želj pridejo dejanja, ki jih seve družba obsodi.

Toda, saj nihče nikogar ne sili, da naj tako dela. Toda krivde deležen in zanj odgovoren ni samo tisti, ki zločin napravi, ampak tudi tisti, ki ga k zločinu zapelje. Za človeka, ki je že po lastnih strasteh, ki jih ima več ali manj vsakdo, nagnjen k uživanju, je namreč odgovoren vsak, ki ga v teh njegovih nagnjenjih krepi, namesto da bi mu pomagal ista premagati. Ali se moremo potem čuditi, če se v mladem človeku porodi želja, da bi tudi sam užival, če ne delj vsaj en dan, kakor vidi, da se vrši v filmu in kakor morda opazi, da uživa njegov gospodar, kateremu je prav on s svojim delom pomagal do uživanja. Toda za to treba denarja. Denarja treba v baru, ki ga vabi k uživanju, denar stane lepa obleka, denar je potreben, če hoče svoji deklici poklanjati darila, denar stanejo izleti, plesi in veselice, kamor mora spremiti svoje dekle, če hoče, da mu ostane naklonjena. Samo po sebi umevno služba ne nese toliko, saj komaj preživi sebe, dobro tudi ve, da se mu bo kljub vsemu štedenju komaj po tolikih in tolikih letih nudila možnost, da si ustanovi lastni dom. In še ta bo le skromen, zdaleka ne bo v njem sence razkošja, ki ga vidi v filmu. Naravna posledica teh misli in želja je morebitno začetno ustavljanje, potem pa poneverbe ali tatvina, ki konča z zaporom. Tista družba, ki ga je dan za dnevom vabila k uživanju, ki mu je vzbujala poželjenje, ista družba ga potem, če skuša temu zadovoljiti, obsodi...

In prav tako ni nič čudnega, če si deklica, ki vidi v filmu razkošne toalete in udobno življenje, tudi sebi želi kaj podobnega. Saj lepa želi biti vsaka deklica, to ji je že nekako prirojeno. In če je količkaj čedne postave kmalu najde tudi prijatelja. Kot človek, ki ni iz lesa, si tudi ona želi ljubezni. Seve tako prijateljstvo z redkimi izjemami, kaj kmalu preneha biti zgolj idealno. Ker je tudi ona človeške narave in je čutnost zbudena, zato prvemu padcu sledi drugi in tretji. Istočasno pa v njej veselje in nagnjenje do lišpanja in lepih oblek vedno bolj narašča. Ker pri tem služba trpi, jo je treba naravno večkrat menjati in včasih je brez službe po več tednov, ki jih preživi pri kaki prijateljici. Toda ker je zvedela, da se da tudi brez dela prijetno živeti, se uda temu ali onemu, dokler je ne primejo ali pa postane noseča. Pozna sicer zapeljivca, ali ta jo je zapustil ali pa ne ve več za gotovo kdo je bil. Zdaj je zapuščena. Domov si ne upa in mnogokrat tudi ne more, ker so bile vprav domače

razmere vzrok, da je šla služiti, tlačita jo sramota in gmotna stiska. Nazadnje porodi v bolnici — če sploh do tega pride — ter se potem brez pomisleka prepusti grehu. Družba jo seve obsoja kot vlačugo ter jo s tem peha vedno globlje. Najprej ji je zbudila in podžigala nagnjenje, in ko je ona, nevešča življenja, temu sledila, tedaj jo družba izrine iz svojih vrst...

Pa to še ni najhujše. Končno bi naj imela dekleta več odporne sile in še bi se dalo marsikaj preprečiti. Toda kaj koristi odporna sila dekletu, ki pride v službo in mora iti v službo, ker doma ni zanjo več kruha. In koliko je gospodarjev, ki jo enostavno odslove, ako jim hoče služiti s a m o s svojo delovno silo. In kam naj se obrne. Pusti službo prvič, drugič, vedno se ponavlja isto, nazadnje je dolgo brez službe. Podpore nima iskati nikoder, domov ne more, ker nimajo sami od česa živeti. Kam torej? Naj-li gre živa v zemljo? Uda se iz obupa, potem pa se udaja iz maščevanja, da vara druge, kakor so drugi varali njo. Družba jo seve obsodi kot znano vlačugo... moža gospodarja, ki jo je napravil nesrečno, pa ta družba dalje vabi z vsemi razpoložljivimi sredstvi, da napravi nesrečno drugo...

Zakonolomi, svojčas redkost, so dandanes nekaj samo ob sebi umevnega, kakor pravi javna morala. Kaj zato, ako so nesrečne družine, prvo je uživanje, ako pa kdo, seve, ta nazor skuša uvesti v življenje, tedaj se družba nad njim zgraža, in ako skuša to načelo celo uveljaviti z umorom zakonskega druga, tega celo obsodi na smrt. S tem je zadeva v redu. Kdo je kriv, po tem nihče ne vpraša. Družba ga vabi, ako pa sledi vabilu, tedaj proč ž njim...

3. Življenje brez cene.

Stalno rubriko v dnevnem časopisju tvorijo opisi umorov in samomorov. Nekateri se zgražajo, drugi jih pomilujejo, tretji skomignejo z ramo, ne vedoč si razlagati, odkod dobi toliko ljudi svojo brezsrčnost, da si jemljejo življenje, in odkod pojav, da ljudje tako malo cenijo svoje lastno življenje. Splošen rezultat bi bil, da je dandanes pri premnogih ljudeh življenje izgubilo svoj pravi vzvišeni pomen in da je brez cene. Ne bom tu govoril o tistih, ki so se življenja naveličali, tem je odgovoril lepo pisatelj »Knjige o življenju«. Pač pa imam namen govoriti o umorih, ki jih sodi in obsoja družba.

Navadno se človeška družba zgraža nad umori in že ime »morilec« napravi na človeka neprijeten vtis. Odkod torej, da se umori kljub temu tolikrat vrše? Zakaj ti ljudje tako malo cenijo človeško življenje? Zato, ker ga malo ceni tudi človeška družba, od katere so se naučili omalovaževati življenje. Vsak greh ima poleg tega, kar napravi škode posamezniku, tudi velik socialen pomen. Razni so nagibi, ki človeško družbo privedejo do tega, da ceni nagibe višje kot življenje človeka. In prav taka je pri zločincih, ki jim pravijo morilci.

Nobena skrivnost ni, da so dandanes splavi na dnevnem redu. Zakaj se vrše? Ponajveč iz strahu pred sramoto, ki je v tesni zvezi z neza-

konskim otrokom. Vrše se mnogokrat zaradi komodnosti, saj ubogi imajo navadno mnogo otrok, zato pravijo ubožnim slojem »proletarci«. Kaj pogosto pa sta tega umora krivi tudi stanovanjska in socialna beda. Zgodi se večkrat, da hišni posestniki odrekajo stanovanje družinam z več otroki in s tem postanejo sokrivi marsikaterega umetnega splava, z drugimi besedami umora. Ali pa morda dete, ki še ni rojeno, še ni človek? So tudi, ki skušajo to na ta način opravičiti. Toda zdravniki pravijo, da se prične življenje človeka takoj po spočetju in od tedaj ima otrok tudi pravico do življenja. In če se temu človeškemu sadu vzame življenje, je to navaden umor. Sto in tisoč izgovorov pa ima človeška družba, da te vrste umore opraviči.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. M. Slavič:

Katoliške kulturne organizacije pri nas in drugod.

Katoličani se v različnih deželah na različen način udeležujejo na polju izpopolnitve človeške kulture. Pregled o stremljenju po krščanski ali katoliški kulturi, oziroma pregled najvažnejših modernih katoliških kulturnih organizacij v raznih deželah je kaj zanimiv in poučen.

1. V Franciji.

Začnimo pri Francozih, ker se je pri njih baš v zadnjem času nekaj posebnega zgodilo.

Francozi so začeli z lastno katoliško kulturno organizacijo šele okrog l. 1900. Ustanovilo se je takrat društvo mladih francoskih katoličanov z imenom Sillon, t. j. brazda ali razor. Ti Sillonisti ali razoraši so izšli iz socialnih krožkov. Ustanovitelj in voditelj Sillona je Marc Sangnier. Sillon hoče širiti prosveto v duhu krščanske demokracije. S svojim delovanjem je hotel spraviti v sklad demokratični duh francoske republike in krščanski svetovni nazor, braniti krščanska načela z naprednimi reformami. L. 1903. je dobil Sillon papeško priznanje, l. 1907. pa je bilo prepovedano duhovnikom sodelovanje pri Sillonu, l. 1910. je papež Pij X. zahteval formalno reorganizacijo Sillona, ki se vsled te obsodbe ni mogel več povzpeti do kake posebne veljave med francoskimi katoličani.

Druga, posebno zanimiva francoska kulturna organizacija pa je Action française.

Ta je nastala kot literarna kultura. V času, ko je Anatole France širil »skepso« v francoskih dušah, je Barrés (frc. pisatelj * 1862, † 1923) v svojih spisih začel vzbujati vero v francoski narod, o katerem je rekel brezverni skeptik Renan mlademu Déranlédu: »Jeune homme, la France se meurt, ne troublez pas son agonie.« Barrés je začel motiti Francijo v njeni agoniji in vzbujati upanje v bodočnost.

Maurras, * 1868, pa je ustanovil Action française l. 1899. V svojih spisih, v katerih se ogreva za poganški klasicizem, je začel buditi narodno zavest. On uči, da je za kulturo, za vodstvo samega sebe in drugih potreben zakon, postava, ki si vedno in povsod izsili pokorščino. S tako silo pa razpolaga samo dogma, v katero verujemo. Maurras vidi v Franciji samo dve taki dogmi v veljavi: katoliško dogmo in dogmo Augusta Comte-a. Francozi morajo torej voliti samo med dvema dogmama: med katolicizmom in pozitivizmom Augusta Comte-a. On sam se je odločil za Comtejev pozitivizem, govori in piše pa o velikih zaslugah katolicizma, kat. cerkve in njenih ustanov za Francijo. S tem je Maurras katolicizmu priboril ugled, katoličanom pa vlil poguma, da si upajo veliko bolj javno nastopati ko prej. Maurras pobija vsako nekatoliško krščanstvo, češ: Le christianisme non catholique est odieux. Zato je tudi proti Marku Sangnier-ju in krščanskosocialnemu Sillonu in njegovi krščanski demokraciji. Ko je Pij X. 25. avg. 1910 obsodil Sillonove nazore o krščanski demokraciji, je Maurrasova Action française pridobila na ugledu in številu privrženecv pri francoskih katoličanih, to tem bolj, ker Maurras neusmiljeno biča brezmiselne svobodomislece. V političnem oziru pa je Action française odločno monarhistična, royalistična. Gibanje te francoske akcije je dobilo velikanski razmah med francoskimi katoličani.

Vendar so se že davno zdeli sumljivi nekateri Maurrasovi izrazi. Raditega je l. 1914. Pij X. obsodil nekatere teorije v Maurrasovih delih in v listu »Action française«. Dekreta pa ni izdal. L. 1915. je Benedikt XV. zopet preiskal te akte, vendar tudi on obsodbe ni publiciral. Koncem lanskega leta pa je prišla zadeva spet v tek. Kardinar Andrieu, nadškof v Bordeaux-u, je 27. avgusta 1926 svaril pred Action française, in 5. septembra 1926 je Pij XI. pohvalil kardinala Andrieu-ja radi tega, da je svaril pred nevarnostjo, ki preti od Maurrasovega verskega, moralnega in socialnega sistema. Kakor Pij XI. ni obsodil Sillona radi njegove republikanske politike, tako se tudi Pij XI. ni izrazil proti francoski akciji radi njene monarhistične politike, ampak vsled tega, ker je radi Maurrasovih spisov pravi verski pojem v nevarnosti, ker uči Maurras neko etiko, ki je bolj estetika, in ker Maurrasova politika ali njegov nacionalizem ni podrejen morali. Tako je monarhično Action française zadela ista usoda kakor pred 20 leti republikanski Sillon.

Dne 18. februarja 1927 so se francoski škofje papežu soglasno zahvalili za obsodbo francoske akcije, ki je vsled tega v likvidaciji.

L. 1924. pa se je ustanovila na Francoskem nova katoliška kulturna akcija, imenovana Fédération nationale catholique. Ko je namreč dne 11. maja 1924 zmagal pri volitvah Herriot in njegov »kartel levičarjev«, se je zopet napovedoval boj proti cerkvi: hoteli so odpraviti vatikansko poslanstvo, raztegniti cerkvi in katoličanom krivične laične zakone tudi na Elsaško in Lorensko, ter zopet izganjati redovnike in redovnice iz Francije. Francozi se niso več vdali resignaciji kakor v Combesovih

časih, ampak so se začeli zbirati, organizirati odpor kot permanentno stražo za obrambo katoliških načel in ustanov. Na čelu te »katoliške narodne zveze« je v svetovni vojni prosluli general Castelnau. Njen velik uspeh je ta, da se Herriotovi načrti niso izvedli.

Organizacija te federacije se jako širi. Ima že nad 2½ milijona organiziranih mož. Papež Pij XI. jo posebno hvali kot katoliško akcijo. F. N. C. ni verska ali cerkvena, tudi ne politična, ampak kulturna organizacija francoskih katoličanov. Svoje edinice ima po župnijah, svoja pokrajinska središča v škofijah, svoje vrhovno središče v Parizu. Vrhovno središče imenujejo Narodni svet (Conseil national), ki obstoji iz dveh delegatov iz vsake škofije, ki so pristopile k federaciji, okrog 170 oseb, in iz kardinalskega delegata kot zastopnika cerkve. Ta svet se zbere dvakrat v letu, daje vrhovne smernice in imenuje vodstveni komité (Comité directeur). V tem komiteju je general Castelnau predsednik, med 8 odborniki je 7 laikov in en duhovnik, ter en duhovnik kot duhovni svetovalec. F. N. C. je namreč ustanovljena sporazumno s cerkveno hierarhijo, kateri priznava neodstopno pravico kontrole na polju verskih in nravnih resnic. Zato je pri vseh instancah en duhovnik kot cerkveni svetovalec (conseiller ou directeur ecclesiastique).

F. N. C. se jako širi, ker je izven politike in nad vsako politiko, ima torej republikance in monarhiste, ter vpliva s svojimi konferencami, z zborovanji, manifestacijami, s tiskom itd. izdatno na javno mnenje.

Razen tega imajo na Francoskem več akademskih in mladinskih organizacij. Mladinska Zveza n. pr. šteje 120.000 članov, Telovadska zveza 200.000 članov, itd.

2. V Italiji.

V Italiji so imeli že pred kakim desetletjem neke vzgojno-prosvetne organizacije. Iz quasi-politične organizacije L'Unione elettorale se je l. 1919. ustanovila politična ljudska stranka popolarov. Vzgojno-prosvetne organizacije pa je Pij XI. 2. oktobra 1923 reformiral in jim odobril pravila. Te kulturne organizacije, ki so tudi izrečno izven vsake politike, se imenujejo Italijanska katoliška akcija (Azione cattolica italiana). Ta kat. akcija obstoji iz 3 moških in 3 ženskih zvez. Vsak moški ud mora namreč biti vpisan ali 1. v zvezo kat. mož, ali 2. v zvezo kat. mladeničev, ali 3. v zvezo kat. akademikov; ženske pa so vpisane ali 1. v zvezo kat. žen, ali 2. v zvezo kat. mladenk, ali 3. v zvezo kat. akademičark. Te posamezne zveze so avtonomne v svojem delokrogu, i v svojih vrhovnih centralah i v svojih škofijskih centralah ter v svojih župnijskih edinicah. Radi skupnosti v delovanju pa ima vseh 6 zvez Osrednji odbor italijanske katoliške akcije (Giunta Centrale dell' Azione cattolica). Ta Osrednji odbor je reprezentiran v škofiji po škofijskem odboru, v župnijah po župnijskem svetu katoliške akcije. Pri vseh treh instancah je cerkvena hierarhija zastopana po cerkvenem asistentu, ki ga imenuje papež za Osrednji odbor, škof za škofijski odbor, v župnijskem svetu pa je župnik cerkveni voditelj. Večina odbornikov pri vseh treh instancah obstoji iz

predsednikov (-ic) omenjenih šestih zvez in še povrh predsednice Unije vseh treh ženskih zvez, drugi so pa virilisti, imenovani po cerkveni hierarhiji. Sicer pa so odborniki sami laiki (le izjemoma so predsedniki, tajniki ali odborniki duhovniki). Njeno delovanje obstoji zlasti v mesečnih ali 14 dnevnih sestankih, pri katerih se poudarjajo in poglobljajo katoliška načela v zasebnem, družinskem in socialnem življenju. Pri dveh mladinskih zvezah se zlasti vrši pouk v verskih rečeh, ker v Italiji nimajo povsod verouka v šolah, ali stanovski pouk po cerkvenem asistentu.

Mladinski dve Zvezi štejeta okrog pol milijona članov. Konkurenci jima je zdaj začela delati fašistovska mladinska organizacija, imenovana Ballila, ki tudi hoče biti na katoliški podlagi. Pred kratkim izdani fašistovski zakon o Ballili prepoveduje drugim organizacijam duhovno in moralno vzgajanje mladine. S tem so prizadeti predvsem nekateri katoliški skavti. Da jih fašizem ne bi nasilno ukinit, je Pij XI. sam 14. jan. 1927 razpustil vse organizacije katoliških skavtov, ki so razpustu podvržene. Po zakonu o Ballili pa bodo duhovniki kot nekaki vojaški kaplani skrbeli za versko in moralno vzgojo Ballile. Razpuščeni katoliški skavti pa bodo menda vstopili v Mladeniško Zvezo katoliške akcije.

3. V Nemčiji in Avstriji.

Nemčija ima svojo največjo kulturno nepolitično organizacijo v svojem »Volksverein für das kath. Deutschland«, ustanovljeno l. 1890. po slavnem Windhorstu. To je samostojno društvo iz neposrednih članov. Vodi ga Odbor (Vorstand), obstoječ iz 24 članov, voljenih na letnem obnem zboru (sedaj je polovica odbornikov duhovnikov). Po škofijah ima Verein svoje zastopnike s poslovodji in zaupniki, v centrali pa znanstveno izobražene uradnike. Izobrazbo širi Verein na okrog 3000 letnih ljudskih zborovanjih, tečajih za vse stanove, večernih kurzih in predavanjih po zavodih ter obilnem tisku. To društvo pa noče biti samo za predavanje in tisk, tudi ne samo za ljudske manifestacije, ampak skrbi za skupnost v kulturi in delu za gojitev verskega duha, ljudske vzajemnosti po državljanski, gospodarski, socialni, kulturni izobrazbi. V začetku vojne je bilo 805.000 članov.

Razen te splošne kulturne organizacije ima Nemčija od l. 1896. še svoje katoliške mladeniške zveze, in od l. 1915. tudi katoliške dekleške zveze, ki skrbijo za versko in нравno izpopolnitev ter splošno in poklicno izobrazbo. Obe zvezi sta precej močni, zlasti prva že dosega število »Vereina«. Iz Mladeniške zveze pa se je razvila od l. 1913. dalje tudi »Orlovska« Zveza, t. j. »Odbor za telovadbo, igre in potovanje«, ki se imenuje »Deutsche Jugendkraft«. Ta ima že 706.000 članov.

V Nemčiji je tudi mnogo organizacij za akademike in akademičarke.

Da posamezne katoliške organizacije, zlasti v velikih mestih, ne bi istočasno prirejale skoraj enakih sestankov, in da bi se delo poenotilo in koordiniralo, je predlagal jezuit Muckermann 26. februarja t. l. v »Römische Weltkorrespondenz«, naj bi se v Nemčiji še bolj širili

»Katholikenkomiteji«, kakršni že obstojajo po nekaterih mestih, t. j. odbori, v katerih so zastopane vse katoliške kulturne organizacije katkega kraja.

V Avstriji imajo enake, pa ne tako razvite organizacije kakor v Nemčiji. Windhorstov Volksverein se tu imenuje »Volksbund der Katholiken Österreichs«. Na Solnograškem in avstrijskem Tirolskem so se v zadnjem času po časopisih objavljali predlogi, naj bi se poleg vseh obstoječih organizacij ali namesto njih ustanovila nekaka »Katoliška akcija«, sicer po zgledu italijanske kat. akcije, toda pod strožjim vodstvom duhovnikov, kakor v Italiji, kjer se vedno zlasti to poudarja, da je italijanska katoliška akcija apostolat laikov, pri katerem je duhovnik le assistente ecclesiastico.

4. V Sloveniji.

Na Slovenskem se je začelo razvijati društveno življenje v času po slovenskih ljudskih taborih. Ustanavljale so se v mestih in večjih krajih »Čitalnice«, ki obstoje ponekod še dandanes. Kakih 10 let pozneje so se pojavila v podeželskih župnijskih krajih »Bralna društva«, ki so posojevala knjige in je pri njih ob nedeljah kak tajnik društva, duhovnik ali učitelj, po konverzacijskem načinu dajal posetnikom bralnih lokalov migljaje o splošni izobrazbi. V zadnjem desetletju 19. stoletja pa se je izcimila v bralnih društvih želja po sistematičnem izobraževalnem delu. Zato se je zanimala zlasti mladina. Zaradi tega so nastale, zlasti na Štajerskem v okviru bralnih društev Mladeniške in Dekliške zveze, ki so imele redna predavanja. Vsled te tendence so se bralna društva prekrščevala v Izobraževalna društva.

V tem času je dr. J. Ev. Krek ustanovil za Ljubljano krščansko-socialno društvo. L. 1897. je dr. Krek iz tega društva napravil Slovensko krščansko socialno zvezo kot centralo vseh nepolitičnih krščansko-socialnih društev. Pod Krekom je ta centrala vršila dvojno delo: tvorila je izobraževalno društvo za Ljubljano in obenem središče vseh katoliških nepolitičnih društev. V to centralo so stopila prej imenovana bralna ali izobraževalna društva, ki so zastopala pri svojem izobraževalnem delu krščanski svetovni nazor, in ustanavljala so se tudi nova taka društva po Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, Goriškem in Tržaškem. L. 1912. je bilo v Slovenski krščanski socialni zvezi včlanjenih 374 društev s 40.000 člani in s 232 telovadnimi odseki, »Orli«, ki so se l. 1906. začeli ustanavljati v okviru izobraževalnih društev, kakor deset let prej Mladeniške in Dekliške zveze. L. 1922. je bilo po izgubi Goriške, dela Kranjske in Koroške v SKSZ še vedno 272 društev, ki so imela v svojih knjižnicah 65.300 knjig in so priredila v enem letu 1036 gledaliških predstav, 1360 predavanj, 1310 debatnih večerov in 479 raznih drugih prireditev.

L. 1923. so se orlovski odseki osamosvojili, izstopili iz SKSZ ter ustanovili lastno centralo, Jugoslovansko orlovsko zvezo, ziroma Orlovsko podzvezo za Slovenijo. Tako so nastali samostojni Orli in analogno

tudi Orlice, ki imajo istotako svojo centralo. V tem času se je ustanovila še Slovenska krščanska ženska zveza kot centrala za ženske organizacije.

SKSZ je na občnem zboru 25. novembra 1923 sprejela nova pravila in si nadela novo ime: Prosvetna zveza v Ljubljani. Podobne Prosvetne zveze so se istočasno ustanovile v Mariboru, Celovcu in v Gorici.

Že l. 1923. pa se je pojavila v organizacijah, ki so se takrat ločile od skupne centrale in postale samostojne centrale, težnja, da bi v kaki drugi obliki vendarle imele kak skupni vrhovni forum. Ta misel se je po daljših pripravah udejavila 28. oktobra 1926 s tem, da se je v Ljubljani ustanovil Katoliški kulturni svet, ki je prvič nastopil na prvi praznik Kristusa Kralja 31. oktobra 1926 ter se skupno z drugimi katoliškimi organizacijami pri slavnosti v stolnici posvetil Kristusu Kralju.

V tem Katoliškem kulturnem svetu so vzgojne kulturne organizacije, ki zastopajo katoliška kulturna načela, in sicer samo centrale, dosedaj te-le: 1. Prosvetna zveza, 2. Orlovska Podzveza, 3. Slovenska krščanska ženska zveza, 4. Orliška Podzveza, 5. Akademsko zveza. Vrhovni odbor se je sestavil iz pet odbornikov(ic), ki jih je določilo pet imenovanih central, ter predsednika, podpredsednika in tajnika, ki niso zastopniki teh central. Mariborska Prosvetna zveza je delegirala svojega zastopnika v ta vrhovni odbor Katoliškega kulturnega sveta.

K. K. svet hoče navajati organizacije k smotrenemu in enotnemu delovanju v verskem in narodnem oziru tako v osrednjih zvezah, kakor v posameznih društvih ter pospeševati produktivnost delavnih moči in organizacij.

5. Na Hrvatskem.

Na Hrvatskem ja dosedaj največ storilo za katoliško gibanje društvo Hrvatski Katoliški Narodni Savez in Seniorat katoliških akademičnih društev. Ko so v zadnjem času nastale tudi še druge katoliške kulturne organizacije, zlasti Orel, se je čutila potreba na Hrvatskem, zlasti pod vplivom italijanske katoliške akcije, da se tudi na Hrvatskem delo poenoti in koordinira. V ta namen se je društvo Hrv. kat. Narodni Savez kot društvo poedincev razpustilo in ustanovila 3. marca 1927 v Zagrebu za zagrebsko školišo centrala katoliške akcije, ki se imenuje Hrvatski Katoliški Narodni Savez, v katerem so včlanjene posamezne kulturne centrale ali vsaj organizacije. Odbor tega Saveza ima 14 članov, in sicer predsednika, podpredsednika, tajnika, blagajnika, duhovnega svetovaleca izven organizacij ter po enega zastopnika(co) iz naslednjih organizacij: 1. Seniori, 2. Seniorke, 3. Hrvatska Katoliška Ženska Zveza, 4. Katoliške Mladenke (djevojke), 5. Orli, 6. Orlice, 7. Jugoslovanska Katoliška Dijaška Liga, 8. Katoliški možje, ki še nimajo organizacije, 9. Katoliški mladeniči, ki še nimajo organizacije. Pri teh 14 odbornikih je samo en duhovnik (namreč duhovni svetovalec), ki ga je določil, kakor predsednika, zagrebski nadškof; druge tri zastopnike izven organizacij je volila glavna skupščina (nad 120 oseb). Ta skupščina je izrazila željo, da bi se čim prej osnoval tak Katoliški Narodni Savez za kraljevino S. H. S.

6. Po drugih državah (v Španiji in Češkoslovaški).

Nekatere druge države imajo stare, dobro zasidrane katoliške kulturne organizacije, kakor Belgija, Holandska, Švica. Celo Amerika ima nekaj sličnega v svoji »Narodni konferenci katoliških interesov«. V drugih državah zopet se v zadnjem času iščejo nove oblike, kako bi se pospešilo katoliško kulturno delo. Španija si je decembra 1926 prisvojila skoraj popolnoma italijansko obliko katoliške akcije. Ima tudi tri moške in tri ženske centrale kakor Italija. Samo da tvorijo moške organizacije svoj Centralni odbor zase, in ženske tudi zase. Nad obema pa je še Narodni odbor (Junta nacional), v katerem sta zastopana oba imenovana centralna odbora.

V Češkoslovaški imajo slične katoliške kulturne organizacije kakor Slovenci. V prvi polovici marca t. l. pa je bilo v Pragi in nato v Pištjanu na Slovaškem posvetovanje zastopnikov katoliških Zvez o osredotočenju vsega katoliškega kulturnega dela v Češkoslovaški republike. Na obeh velikih zborovanjih je govoril tudi predsednik katoliških mladinskih organizacij v Italiji dr. Giovanni Corsanega o katoliški akciji v Italiji. V bližnji prihodnosti bodo torej tudi Čehi in Slovaki strnili svoje katoliške kulturne vrste.

Dr. L. Sušnik:

Prosveta v baltičkih državah.

Latvija.

Latvija (Latiška, Letonska) leži severno od Litvanske in meri 65.791,4 km². Prebivalcev ima po ljudskem štetju iz l. 1925. 1.844.805, in sicer 1.354.126 Latišev (73%), dalje 194.518 Rusov, 84.634 židov, 65.365 Nemcev, 45.225 Poljakov, 21.177 Litvancev, 7340 Estov i. dr.

Samostojnost republike je bila slovesno proglašena 18. novembra 1918. Prezident je še vedno I. Čakste, dočim je genialni zunanji minister Meierovics, ki je sklenil zvezo z Estonko in delal za zvezo vseh baltičkih držav, prerano preminul. Ustavodajna skupščina se je sestala dne 1. maja 1920; sprejela je med drugim zakon o razlastitvi velikih posestev na korist posebnega zemljiškega fonda in zakon o prosti luki. Nova ustava¹ se je uveljavila 7. novembra 1922; temelji na ljudski suverenosti in parlamentarnosti. Volilni red je kar najbolj demokratičen. Državljeni imajo pravico zahtevati v zakonodajnih stvareh ljudsko glasovanje (referendum).

Parlament (salima) se voli na 3 leta. Manjšini zbornice je zagotovljena pravica, da sme predlagati preiskovalno komisijo in pa zahtevati odložitev kakega na novo sprejetega zakona za dva meseca, da se izreče

¹ Prim. A. Giannini, La costituzione letone v »L'Europa orientale« 15. dec. 1924, s. 607 ss.

o njem ljudstvo. Predsednik more razpustiti skupščino le na podlagi ljudskega glasovanja, ima pa tudi odločilno veto-pravico. Ministrov je 9 in njih odgovornost je natančno določena.

Ker je v državi mnogo akademskih izobražencev — na 100.000 prebivalcev pride 300 dijakov — in je le malo (8·5%) nepismenih, se je državna uprava z lahkoto na novo uredila. Dežela je razdeljena na 19 distriktov (okrožij). Sodstvo je urejeno po najmodernejših načelih.

Ljudje se bavijo največ s kmetijstvom (80%)², — le kakih 35% jih biva po mestih — z ribištvom, obrtjo in trgovino. Industrija je vsled vojne silno trpela; sedaj stoji mnogo tovarn v Rigi, ker so brez strojev. Socialna nasprotstva niso občutna, saj je industrijskih delavcev komaj kakih 50.000, pa še ti so deležni opore v široki socialni zakonodaji. Mali kmetje so imeli prej — kot na Estonskem — le dobro tretjino zemlje v svoji posesti. Zato je bila agrarna reforma zelo radikalna in so dobili nemški baroni - veleposestniki le neznatno odškodnino. Sicer ima dežela kaj lepa naselja.

V zbornici je sedaj 63 zastopnikov meščanskih strank (med njimi 27 kmetskih poslancev) in 37 socialnih demokratov. V množici strank so zastopani tudi konservativci, ki se naslanjajo na organizacije cerkvenih občin. Med zastopniki manjšin imajo Nemci 5, Rusi 5, židje 4 in Poljaki 2 mandata.

V mednarodnem svetu uživa republika lep ugled in ima veliko trgovskih konvencij. Z Vatikanom je bil sklenjen 30. maja 1922 daleko-sežen konkordat. Katoliška cerkev ima pravico ustanavljati lastne konfesionalne šole, ki jih bo vlada respektirala (čl. X.).³

Država ima zelo ugodno lego za tranzitno trgovino med zapadom in vzhodom. Saj je šla preko Latvije in Estonske pred vojno tretjina vse ruske zunanje trgovine. Sedaj se opira zunanja trgovina zlasti na izvoz lanu (monopol), sirovega masla in živine. Tudi združništvo je jako razvito. Denarna edinica je lat (= zlati frank).

Glavno mesto Riga je v zadnjih desetletjih silno narastlo, tako da je štelo pred vojno malone pol milijona prebivalcev; sedaj jih je vsled zastoja v industriji le 377.699.

Kar se tiče vere, so v državi vsled dolgoletnega nemškega vpliva v večini protestantje (58%). Katoličanov je 23·5%, pravoslavni 13% (večinoma v Gornji Latviji na vzhodu) in židov 5%. Vse veroizpovedi so po ustavi enakovredne.

Od izgube samostojnosti v 13. stol. pa do velikih reform v Rusiji v 60 letih preteklega stoletja so bili Latiši brezpravni tlačani. Šele po odpravi tlačanstva so mogli misliti na izgradbo lastne kulture. Sčasom je prišlo blagostanje, lastno meščanstvo je pospeševalo narodno zavest in tako se je v teku 70 let kulturno stanje zelo dvignilo. Zato se je

² Cf. L'Europe nouvelle 3. jan. 1926, s. 109 s.

³ Gl. L'Europa orientale 31. okt. 1925, s. 653—661.

država po krvavih bojih za samostojnost v letu 1918.—1920. neverjetno hitro in spretno organizirala ter ustalila.

Splošna izobrazba je bila že v prejšnjem stoletju na visoki stopnji. Okoli leta 1800. v Latviji in Estoniki skoraj ni bilo nepismenih. Še leta 1881. sta imeli ti deželi najboljše šolstvo v Rusiji (le 2% analfabetov). Leta 1877. sta bili nemška uprava in šolstvo odpravljeni in tako se je vsled rusifikacije pod Aleksandrom III. po l. 1885. prosvetno stanje zelo poslabšalo.

Po prevratu se je latiško šolstvo koj docela preuredilo. Država in vsa javnost se zelo brigata za njegov procvit. Za nastanitev šol so dobro poslužila poslopja nemških vlastelinov. Največ truda je stala organizacija lastne univerze v Rigi; nastala je iz tehniške visoke šole.

Podlago sedanjemu šolskemu sistemu je ustvaril zakon iz 8. dec. 1918. Pravilniki za višje in strokovne šole se lahko smatrajo še za provizorične. Univerza, umetnostna akademija in konservatorij so dobili zakonske določbe leta 1923.

Za vse otroke obvezni pouk se začneja z dovršenim 6. letom in traja do 16. leta. V državnih in občinskih ljudskih šolah je pouk brezplačen. Ljudska šola naj bi obsegala dveletno predstopnjo (od 6. do 8. leta), šestletno osnovno šolo in dveletno nadaljevalno šolo. Toda predstopnjo obiskuje sedaj jedva nekaj nad 50% otrok v zadevni starosti, nadaljevalna šola pa se nahaja še prav v prvih začetkih. Osnovna šola pa, ki je stopila po l. 1919. namesto nekdanje okolišne šole s 3 oddelki, se je poslej močno razvila. Število ljudskih šol se je dvignilo od leta 1919./20. do 1924./25. od 1256 na 1854, število učnih moči od 3746 na 6928, učencev od 118.192 na 170.803. Latiških je bilo l. 1924/25. 1390 s 125.863 učenci in 4564 učitelji, med njimi 21 otroških vrtcev (v mestih), 1023 predšol oziroma skupin, 904 osnovne šole prve stopnje (1.—4. razr.), 459 osnovnih šol druge stopnje (5.—6. razr.). Posamezni zavodi so med seboj različno kombinirani, večina predšol je spojenih z osnovnimi.

Ostale ljudske šole so bile l. 1924./25. porazdeljene sledeče:

Ruskih	je bilo	215 s	15674	učenci in	819	učitelji
nemških	„ „	79 „	9474	„ „	548	„
židovskih	„ „	67 „	9594	„ „	527	„
poljskih	„ „	26 „	4686	„ „	205	„
beloruskih	„ „	36 „	2088	„ „	98	„
litvanskih	„ „	10 „	948	„ „	49	„
estonskih	„ „	7 „	265	„ „	18	„
mešanih	„ „	40 „	2210	„ „	100	„

Ljudske šole vzdržujejo skoraj izključno občine, država prispeva za plače učiteljstva in zidanje poslopij. Med višjimi šolami je tudi mnogo zasebnih, ki so v učnih načrtih in pravicah izenačene z javnimi. Meščanskih šol doslej še niso imeli, a novi šolski načrt jih predvideva.

Višje ali srednje šole naj bi temeljile na celotni osnovni šoli (vstop s 14. letom) in obsegale 4 razrede, ki se zaključijo z maturo. Pri mnogih srednjih šolah sta eden ali dva pripravljala razreda in traja torej študij do 6 let (pri vstopu z 12. letom); njih učni načrt je pri glavnih predmetih isti kot pri višjih osnovnih razredih. Torej princip »enotne šole«, kot se uvaja n. pr. tudi na Poljskem. Iz osnovnih šol pride na srednje šole 75% srednješolcev, ostali prihajajo iz pripravljanih razredov.

Leta 1924./25. so bile v Latviji skupno 103 višje šole z 18.932 učenci in 1907 učnimi močmi. Prišteti je potem še 22 specialnih višjih učnih zavodov (med njimi 4 višje tehniške šole in 5 učiteljskih) s 3667 učenci in 390 učitelji, dalje 15 nižjih obrtnih šol z 2017 učenci in 196 učitelji in slednjič 41 kmetijskih šol (med njimi 4 višje) s 1950 učenci in 111 učitelji.

(Konec prihodnjic.)

Fran Erjavec:

Pregled zgodovine delavskega gibanja med Slovenci.

(Nadaljevanje.)

IV. Razvoj in razkroj ljubljanskega »Delavskega izobraževalnega društva«.

Tedanja slovenska javnost je torej sprejela novo ljubljansko »Delavsko izobraževalno društvo« z velikim nezaupanjem. Mladoslovenci so ga proglašali v »Slov. Narodu« za nemškutarsko in le za poslušen organ vlade (1. III. 1870), konservativni staroslovenci pa v »Novicah« (2. III. 1870) za nepotrebno, češ da delavstvu povsem zadostujejo katoliška rokodelska društva. Pozdravili so ga samo nemškutarji, ki so upali, da bo delovalo vsaj posredno njim v prilog, to je: širilo med narodno nezavednim obrtniškim delavstvom liberalizem in nemškutarstvo. In isto je pričakovala od društva tudi vlada, ki sicer ni prijazno gledala organizirajočega se delavstva, a je vendar iz strahu pred mladimi socialističnimi idejami rada podpirala (dež. predsednike je izrečno pozvala, naj jim gredo na roko) liberalne, v zmislu Schulze-Delitzschevih idej delujoče delavske organizacije (poleti l. 1872. je bilo v Avstriji izmed 625 delavskih društev 428 liberalnih in 197 socialističnih).

Na Dunaju — in provincialna mesta so bila tedaj v splošnem le odmev tozadevnih razmer na Dunaju — se je v tistih letih razmerje med delavstvom in vlado vedno bolj poostrevalo. Naduta sovražnost liberalnega notranjega ministra dr. Giskre nasproti delavstvu, ki je dosegla svoj višek poleti l. 1870. v dunajskem veleizdajniškem procesu in v razpuščanju delavskih društev v masah, je netila med delavstvom vedno trdovratnejši odpor ter nehote napeljevala vodo na mlin radikalnih elementov (meseca avgusta l. l. so dušili delavske nemire na Dunaju huzarji, o čemer so poročale tudi naše »Novice«.

seveda brez vsakega razumevanja tega gibanja). Ker je vlada na vse načine preprečevala politično uveljavljanje delavstva, so tem hitreje rastle strokovne in izobraževalne organizacije, v katerih so skušali dajati delavci izraza tudi svojim političnim zahtevam. Federalistično ministrstvo Hohenwarthovo (l. 1871.), v katerem je sedel tudi sociolog Schöffle in ki ga je sprejelo delavstvo s precejšnjim zaupanjem, je sicer za hip ublažilo medsebojne sovražnosti (obnovilo se je tudi nekaj organizacij), a ko je stopil meseca novembra l. 1871. na čelo vlade knez A. Auer-sperg z baronom Lasserjem kot notranjim ministrom ter uvedel takoj najstrožji centralistični, germanizatorični in liberalni režim, so tudi delavske organizacije takoj začutile trdo pest liberalno-kapitalistične reakcije. Sijajno organizirana policija ni samo bdela le nad slednjim dihom domačih delavskih organizacij in njih voditeljev ter jim z najrazličnejšimi šikanami onemogočala javno nastopanje, temveč je imela v stalni in natančni evidenci tudi vse ostalo evropsko delavsko gibanje ter se na vse načine trudila, da prepreči stik in sodelovanje domačega delavstva s tujim. V to svrho je osrednja vlada tudi stalno obveščala vse svoje podrejene organe celo o najneznatnejših pojavih na polju socialističnega gibanja po vseh evropskih deželah in jim zabičevala največjo pažnjo. Svojega namena sicer s temi sredstvi ni mogla doseči, vendar je dokaj uspešno ovirala propagandno delo socialističnih organizatorjev in ideologov med delavskimi masami ter spretno pospeševala številna nasprotja, ki so začela že tedaj nastajati v delavskem gibanju ter so seveda močno slabila njegovo ekspanzivno silo.

Vse te razmere so se prav nazorno zrcalile tudi v ljubljanskem »Delavskem izobraževalnem društvu«. Kakor smo videli spredaj, sta bili že takoj v začetku zastopani med 220 člani Lassalleova in Schulze-Delitzscheva struja, predsedoval mu je pa Nemec Harisch. Ta načelna neenotnost se je lepo pokazala že na pomladanskem občnem zboru l. 1870., ko so sklenili ustanoviti v okviru društva poseben avtonomen odsek za podpiranje bolnih in onemoglih (Schulze-Delitzsch!), obenem pa izpremeniti pravila v tem zmislu, da bi se pečalo društvo »s političnimi zadevami« ter nosilo ime »Vorwärts« (Lassalle!). Prvo je vlada rada dovolila, drugo pa seveda prepovedala (z odlokom z dne 28. maja l. 1870.), kar so odobraval tudi vsi ljubljanski meščanski listi.

Do kakih sovražnih nastopov med pristaši obeh struj l. 1870. očitno še ni prišlo, ker so bili agilnejši člani zaposleni z organizacijo novo ustanovljenega odseka, ki si je nadel ime »Delavsko podporno društvo za bolne in onemogle«. Ta je napredovala tako hitro, da se je vršil že dne 15. januarja l. 1871. pravi ustanovni občni zbor, na katerem je predsednik A. Ark o ugotovil, da izroča začasni odbor ta dan izvoljenemu skupno 223 gld. 48 kr. imetja in 103 člane, a kot vodilna načela je priporočal novemu društvu Schulze-Delitzscheva. Očitno so bili pristaši tega tedaj v večini, kajti ko je imelo

dne 19. marca svoj občni zbor »Del. izobraževalno društvo«, je bil tudi za predsednika tega soglasno izvoljen častnikar Albin Arko. Ta je očitno skušal usmeriti društvo odkrito v liberalni in slovenski pravec in je tudi slovensko-nemško prvo poslovno poročilo dotedaj na zunaj nemškega društva zaključil z liberalnim geslom »Pomagajte si sami!«

Tedaj so se pa izvršili štirje važni dogodki, ki so vplivali tudi na ljubljansko delavstvo. Dne 18. marca 1871 je izbruhnila v Parizu nova revolucija (ta je dala dr. Zarniku povod, da je napisal poleti l. 1871. za »Novice« obširno studijo »Bivša pariška komuna in socializem«, ki je prva socialno politična razprava v slovenščini in o kateri bomo še govorili), ki je dala za dobra dva meseca vso oblast v roke komunističnemu proletarijatu. Dne 27. marca je prišlo v Ljubljani do prve delavske stavke (za stavko so tedaj nekaj časa rabili naši listi izraz »strike«), v kateri so štrajkujoči krojači zahtevali znatno povišanje svoje mezde, a ker se mojstri niso hoteli z njimi niti pogajati, so si osnovali pomočniki svojo »krojaško asociacijo«, v kateri so obljubovali 30% cenejšo obleko, nego so jo nudili dotlej mojstri. Istočasno je bilo ustanovljeno v Ljubljani prvo konsumno društvo (glej »Novice« 29. III. 1871) kot podružnica splošnega avstrijskega uradniškega konsumnega društva. Dne 30. marca je pa poslal iz veleizdajniškega procesa amnestirani knjigovez Johann Most (poznejši izdajatelj anarhistične »Freiheit«) ljubljanskemu »Del. izobraž. društvu« iz Gradca pismo, naslovljeno na predsedstvo, v katerem pravi, da je posnel iz društvenega letnega poročila, da nimajo ljubljanski delavci skoraj nobenega pojma o velikem delavskem gibanju po vsem kulturnem svetu in da je zato sklenil priti dne 3. aprila v Ljubljano in prirediti tu ljudski shod, društvo pa prosi, naj poskrbi vse, kar je za to potrebno.

Ob Mostovem prihodu v Ljubljano je bil na nogah ves policijski aparat. Shod je bil seveda prepovedan, a kljub temu je prišel Most v stik z nekaterimi člani društva, katerim je dejal, da prihaja (v sporazumu s prijateljem Scheujem) po naročilu pariških revolucionarjev. Kakor izvemo iz poročila, ki ga je poslal dne 6. aprila l. 1870. dež. predsednik Conrad ministrstvu in ki je nedvomno točno, je razodel Most ljubljanskim delavcem, da je njegov namen pridobiti te za idejo socialno demokratične univerzalne republike in jih pripraviti za akcijo, ki se ima v kratkem začeti. »Vlade morajo pasti, uvede se naj splošna volivna pravica, odstranijo naj se v komunističnem zmislu sedanji posedujoči in vladajoči razredi in na njih mesto naj stopi vlada delavcev, ki naj na ta način pridejo do vladanja, imetja in vobče do stališča, ki jim gre.« Priporočal je ob tej priliki tudi list »Volkswille«.

Zgoraj navedeni dogodki in Mostov prihod v Ljubljano so nekatere razboritejše člane »Del. izobr. društva« močno razgibali. Še ko se je mudil Most v Ljubljani (odpotoval je dne 5. aprila iz Ljubljane v isto svrho naprej v Trst), so očitali Arku, da je on onemogočil Mostu javno

zborovanje v Ljubljani in dolžili so ga celo izdajalstva, zaradi česar je Arko tudi takoj odložil predsedstvo in izstopil iz društva. Vse kaže, da so morali dobiti za socialistične ideje pridobljeni člani v društvu po vseh teh dogodkih že prav močan vpliv, kajti na prvem prihodnjem občnem zboru, ki se je vršil dne 23. aprila l. 1871., je bil izvoljen za predsednika komaj osemnajstletni, dokaj izobraženi krojaški pomočnik in prvi izraziti slovenski socialist, Matija Kunc¹ in drugo društveno (že samo nemško) letno poročilo, ki povsod zasmehuje Schulze-Delitzschevo idejo samopomoči, pravi, da je bilo ob tej priliki v društvu »temeljito pomeđeno z dosedanjo breznačelnostjo«. Kljub tej izpremambi se je pa ekstremno krilo popolnoma utrdilo v društvu šele na jesen (februarsko poročilo dež. predsednika je še jako optimistično, dočim navaja julijsko že mnogo vznemirljivih opazovanj: razne znake, vzpodbude tujih delavskih organizacij ljubljanskim delavcem, stavka zidarskih in mizarskih pomočnikov, kronološko druga itd.), ko je prišel (v začetku septembra) iz Celovca v Ljubljano dotedanji predsednik tamošnjega »Delavskega izobraževalnega društva«, črkostavec in poznejši urednik raznih graških in dunajskih socialističnih listov, Robert Wagner, ki je dobil zaposlenje v Bambergovi tiskarni. Ta se je takoj z vsemi silami vrgel v ljubljansko delavsko gibanje in kakor pravi poročilo kranjskega deželnega predsednika z dne 14. aprila 1872 ministrstvu, ni našel Kunc v njem »le opore, temveč tudi svojega mojstra«. Takoj dne 15. oktobra 1871 se je vršil ponovni občni zbor društva, na katerem je bil izvoljen strogo socialističen odbor, sestoječ iz predsednika M. Kunca, podpredsednika Alf. Rotha, tajnika Wagnerja, tajnikovega namestnika Ant. Bukovca, blagajnika P. Kalina, računovodje J. Doviča ter odbor-nikov I. H. Klicpere, J. Luznerja, J. Jagriča, G. Kalana, Ferd. Stepana, J. Terdana, J. Žitniga, Fr. Pirca in J. Tadija.

Ta odbor je začel pod Wagnerjevim idejnim vodstvom takoj z intenzivnim delom in propagando. Število članov, ki je znašalo konec prvega poslovnega leta komaj še 60, se je dvignilo na 162 in društvo je plačalo vse dolgove prejšnjega odbora ter konec drugega poslovnega leta izkazovalo razen knjižnice še 4373 gld. imetja v gotovini. Čeprav je znašal delovni čas po mnogih podjetjih še vedno po 12—15 ur dnevno in še v nedeljah dopoldne, se je v okviru društva vendarle osnoval še poseben pevski zbor pod Petkovškovim vodstvom, ki se je nekaj časa prav pridno vadil, razen tega je pa hotel odbor preskrbeti članom tudi posebne telovadne ure, a tozadevna pogajanja s »Sokolom« in »Turnvereinom« glede znižanja prispevkov niso dovedla do uspeha.

(Dalje prihodnjič.)

¹ Proti koncu stoletja se je izoblikoval Kunc v nekakega narodnega socialista in organizatorja obrtništva, a nazadnje je pristal v liberalni stranki in nastopil celo kot njen kandidat; l. 1883. je izdajal list »Obrtnik«, katerega je urejeval sam.

Politični pregled.

Italijanska zunanja politika. Mussolini ni sanjar. Njegovi izredni uspehi v zunanji politiki pričajo, da si zna poiskati dobre pomočnike in da zna v najugodnejšem trenutku zagrabiti tam, kjer more najti za Italijo kako korist. Velika njegova napaka pa je, da pozna zgodovino samo iz slabih srednješolskih učbenikov. Kajti sicer si ne bi mogel staviti za zgled bizantinskega cesarja Justinijana I. (527—565) in Justinijana II. (685—695 in od 705—711), ki sta sanjala o obnovi svetovne rimske države. Justinijan I. je militariziral celo državo kakor Mussolini. S spretno politiko je hotel napraviti iz cerkve svoje slepo orodje. Povsod se je kazal velikodušnega zaščitnika krščanstva ter je celo pošiljal misionarje v poganske kraje, kar pa ga ni ovrhalo, da ne bi po proslulem uporu »Nika« l. 532. dal umoriti nad 35.000 ljudi. Palače, mostovi, kopališča, vodovodi in cerkve, zlasti znamenita bazilika Hagia Sofia v Carigradu so dale sicer njegovi vladi sijaj, ne pa zadovoljnosti njegovim državljanom. Justinijan I. se je z napetjem vseh vojaških sil in z uporabo vseh diplomatskih sredstev posrečilo ustvariti mogočno rimsko državo. Toda življenske sile so bile izčrpane in po njegovi smrti je začela država naglo propadati. Justinijan I. je premaгал vse svoje nasprotnike, a z nevarnim sovražnikom, s Perzijo, je ob koncu svoje vlade sklenil mir. Kljub vsej svoji moči pa se Justinijan I. ni drznil seči na svobodo svojih državljanov, kakor upa mnogo slabši Mussolini. To je storil Justinijan II., ki je tudi želel obnoviti slavno rimsko velemoč. Ni presajal tako visoko kulturno stoječih narodov kakor Mussolini, temveč divje in neomikane Mardaites, a vendar je bila ta nasilna preselitev mardaitskega prebivalstva eden glavnih vzrokov, da je moral iti že deset let po nastopu svoje vlade z odrezanim nosom v prognanstvo (695). Ko se je z bolgarsko pomočjo zopet vrnil na prestol in je nadaljeval omejevanje svobode svojih lastnih državljanov, je plačal z glav. Še manj pa je verjetno, da bi mogla nasilna sredstva prinesiti trajni uspeh Mussoliniju, ker je XX. stoletje še mnogo bolj oddaljeno od časa, ko je bila še mogoča rimska velesila, a ljudstvo pa je sedaj ne samo mnogo bolj omikano, temveč tudi mnogo bolj energično teži po svobodi.

Kakor ta dva diktatorja in neomejena gospodarja, skuša tudi Mussolini svoje državljanke omamiti, da ne bi videli njegovih nemoralnih del ali se vsaj ne bi zavedli, da se Mussolinijeva sredstva ne dajo odobravati s stališča krščanske pravičnosti.

Svoje državljanke hoče opijaniti z zunanje-političnimi uspehi. Mussolini je našel primerno pot k italijanski duši. Saj z uspehi mirovnih pogodb ni bil zadovoljen noben Italijan, niti ne člani takratne liberalne vlade. Italija je namreč žrtvovala ogromno človeških življenj in je izšla iz vojne kot zmagovalka, čeravno ni dobila niti ene odločilne bitke. Vojna je nakopala Italiji tudi 2048 milijonov dolarjev dolga v Ameriki, a Angliji dolguje 570 milijonov funtov šterlingov. Kljub tem žrtvam pa ni dobila Italija kolonij, ki si jih je tako želela. Velike skrbi namreč dela italijanskim državljanom preveliko število prebivalstva. Ker ne more doma najti kruha, se mora velik del italijanskega prebivalstva vsako leto izseliti. Tako se je izselilo leta 1919. skupaj 243.417 oseb, leta 1923. pa že 407.707. Velikanski udarec je zadel Italijo, ko so severnoameriške Zedinjene države dne 1. julija 1924 z zakonom omejile izseljevanje iz tujih držav na svoje ozemlje. Dočim se je samo v Združene države izselilo leta 1921. nad 194.000, leta 1922. skoraj 122.000, leta 1923. pa 177.853 Italijanov, se sme od 1. julija 1924 naseliti v Združenih državah letno samo 3845 italijanskih državljanov. Velik del izseljencev je iskalo kruha v Franciji, leta 1922. že 85.815, naslednje leto 190.589, leta 1924. pa že celo 231.090. Ker je na ta način nastajala nevarnost, da se južna Francija poitalijanči in ker tudi politični odnosi med Italijo in Francijo niso prirčni, zato je začela Francija omejevati do skrajnosti italijansko naseljevanje, a tudi v svojih kolonijah v Tunisu in Alžiru je delala Francija ovire italijanskemu dotoku naseljencev. Za Mussolinijevu fašistično vladu, ki drži vajeti v rokah od 31. oktobra 1922, ni bolj trdega oreha, kot je izseljeniško vprašanje. Na dva načina rešuje to krizo. Najprej skuša dvigniti proizvodnjo poljedelskih pridelkov z boljšim obdelovanjem zemlje. Ustanovila je posebne komisije, ki študirajo, kako bi se dala produkcija žita čim najbolj zvišati. Poljedelci, ki v tem oziru dosežejo najboljše uspehe, dobijo visoke denarne nagrade. V tem pogledu posveča posebno pozornost južnim pokrajinam. Drugi način pa je industrializacija Italije. Tovarne naj zaposlijo čim več prebivalstva, ki bi se sicer moralo izseliti in izvoz tovarniških izdelkov naj da Italiji možnost, da uvaža potrebno količino živil.

Italijanske tovarne pa se imajo boriti z velikimi težkočami. Italiji manjka predvsem premog, ki ga mora uvažati za drag denar iz Anglije. Sicer skuša izrabiti vodne sile za napravo elektrarn, ki bi dajale gonilno silo tovarnam in nadomestovale premog, toda Italija nima dovolj vodnih sil, da bi lahko elektrificirala vse svoje železnice in tovar-

ne. Odkar se je v Italiji razvila strojna industrija, se tem bolj občuti pomanjkanje lastnega petroleja in bencina. Trboveljski premog, gozdovi in vodne sile vzbujajo italijansko pohlepnost po jugoslovanskih krajih. Da bi mogla zaposliti čim več delavstva, mora biti izvoz v tuje države čim večji. Posebni izvozni in statistični urad imata nalogo, da proučujeta, kam bi se dali italijanski izdelki najlažje prodati in kje bi se mogle surovine nabaviti po najugodnejši ceni. Spretna italijanska diplomacija pa na to razprede v dotičnih krajih svoje mreže.

A dviganje poljedelske proizvodnje in industrializacija Italije pa sami ne bosta mogli zaposliti vsega prebivalstva. Izselsjevanje se bo torej moralo vršiti še naprej. Najugodnejše bi bilo seveda, če bi dobila Italija nove kolonije izven Evrope. Tam bi potem tudi lažje ceneje kupovali surovine, ker ji ne bi bilo treba plačevati carin in tako bi bili italijanski izdelki lahko cenejši in bi se za to lažje prodajali, kar bi seveda ugodno vplivalo na nadaljnji razvoj italijanske industrije in trgovine. Kolonije pa lahko dobi Italija samo, ako se nasloni na Anglijo, ki ma odločilno besedo v Zvezi narodov. V iskanju surovin, novih tržišč in kolonij in v Mussolinijevi iluziji obnove rimskega imperija je bistvo vse zunanje italijanske politike.

Surovine in tržišča je mogoče najti samo v manj razvitih državah. Ko se kaka država dvigne na višjo stopnjo omike, takrat več ne izvažajo surovin, temveč jih sama predeluje in prodaja samo izdelke, da ostane zaslužek od predelovanja domačemu prebivalstvu. Tudi odjemalce za svoje izdelke najlažje dobe moderne države v zaostalih državah. Seveda je treba dvigniti najprej zaostalo prebivalstvo na višjo stopnjo omike. Kajti čim višja je omika, tem več ima človek potreb in tem več stvari mora kupovati. Milo, časopis, knjigo in električno luč potrebuje v kulturno visoko stoječih državah vsak delavec, v zaostali Albaniji pa so še te stvari skoraj nepoznani pojmi med najširšimi narodnimi sloji. Tako ni čudno, če je posvetila Italija svojo posebno pozornost zlasti Albaniji.

J. Šedivy.

Italija in Albanija. Albanska republika meri 27.539 km² in ima 816.707 prebivalcev. Večina jih je nepismenih. Šele sedanja Ahmed-beg Zogujeva vlada si je začela resno prizadevati, da dvigne ljudsko omiko. Sedaj ima Albanija 520 ljudskih in 7 srednjih šol. Dve srednji šoli v Skadru vodijo jezuiti in frančiškani. V Lušnji je osnovala vlada l. 1925. nižjo poljedelsko šolo, ki jo je leta 1926. prenesla v Kavajo in izročila ameriškemu vodstvu. Tri vzorna državna gospodarstva skušajo vplivati na Albance, da bi začeli na boljši način obdelovati zemljo. Čim bolj se bo ljudstvo izobraževalo, tem bolj bo čutilo potrebo prilagoditi se evropskemu življenju. Mesto lesenih se bo za-

čela obdelovati zemlja z železnimi plugi in s stroji, kar bo zelo hvaležen trg za italijansko industrijo. Razen tega pa ima albanska vlada v najrodovitnejšem delu Albanije, med rekama Škumbe in Vojušo ob morskem obrežju velika posestva. Italijanska vlada si prizadeva, dobiti dovoljenje za naselitev teh posestev. S tem bi dobila ne samo zemlje za svoje izseljence, temveč tudi trdno oporo za svojo balkansko politiko v svojem lastnem prebivalstvu. Na ta albanska državna posestva bi mogla Italija naseliti veliko število svojih poljedelcev, ker je albanski način obdelovanja tako zaostal, da bi italijanski napredni poljedelci — samo take bi naselil Mussolini — mogli izhajati s polovico manjšo površino kot albanski. Ti italijanski naseljenci pa bi bili tudi najboljši agenti za italijanske poljedelske stroje v svoji okolici.

Albanija ima ogromno lesno bogastvo, ki primanjkuje Italiji. Večina gozdov je državna last. Dosedaj je imelo pravico izkoriščati gozdno bogastvo med rekama Mati in lšmi pa na jug do reke Kruje nemško delniško društvo INAO. Svojo delavnost omejuje sedaj na izvoz okroglega lesa. Do pred kratkim se les v Albaniji ni predelaval. Ves potreben les za stavbe in mizarstvo se je uvažal iz Jugoslavije. Leta 1926. pa so dobili Italijani pravo predelavati les in bodo skušali na ta način v kratkem popolnoma izpodrinuti jugoslovanski izvoz lesa v Albanijo, obenem pa bodo imeli za svojo lesno industrijo v Italiji cenen material.

Podzemsko mineralno bogastvo Albanije še ni dovolj preiskano. Francoski geolog dr. J. Boucart je preiskal ozemlje ob Ohridskega jezera pa skoraj do Elbasana in na jug do mesta Permete. Svoje uspehe je opisal v knjigi *«Les confins albanais administrés par la France en 1916—1920»*. Nemški učenjak prof. dr. E. Nowack pa je raziskaval ozemlje ob srednjem toku reke Škumbe z mestom Elbasanom in kraje med Dračem in Tirano. Njegova tozadevna knjiga *«Beiträge zur Geologie von Albanien»* je izšla l. 1923. v Stuttgartu.

Petrolejski vrelci se nahajajo v 60 km širokem pasu od Valone na sever proti Draču. Odkar je l. 1923. izšla Nowackova knjiga, se je začelo veliko zanimanje za te petrolejske vrelce. Albanska vlada je izdala štiri dovoljenja za izkoriščanje petroleja Italijanom, tri Angležem, dve Amerikancem in eno dovoljenje Francozom. Koncem leta 1926. se je na podlagi Nowackove knjige res posrečilo odkriti petrolejski vrelci v Pathosu, severnovzhodno od Valone v globini 267 m.

Premog je najti na mnogih krajih, ki je zelo dober, zlasti v okolici Korče. Železne rude se nahajajo severnovzhodno od Skadra, ob reki Drimu, blizu Valone in Argirokastra. Pravo kopati železne rude si je pridobila Srbsko-albanska trgovinska banka, ki ima svojo centralo na Cetinju, podružnico pa v

Skadru. Pri Pogradcu blizu Ohridskega jezera so precej čiste kromove rude. Azbesta je mnogo blizu Korče in so ugodni pogoji za predelavanje. V okolici Lješa in Valone so tudi cementne snovi.

Že to prirodno bogastvo mora vzbuditi zanimanje preobljude Italije. Še večji vpliv na italijansko politiko do Albanije ima albanski trg. Trgovina z Albanijo je oživela šele v najnovejšem času. Neurejene razmere in borba za oblast, zlasti pa dve revoluciji v teku l. 1924., niso mogle ugodno vplivati niti na razvoj trgovine v sami Albaniji, še manj pa seveda so bile mogoče redne trgovske zveze z inozemstvom. Šele od l. 1925. se začne tujina živo zanimati za Albanijo. Sedanji režim kaže težnjo čim bolj prilagoditi državo evropskim razmeram, kar ugodno vpliva na naseljevanje tujcev. Omikani tujci se tudi v Albaniji ne odpovedo užitek in potrebam, ki so jih bili navajeni v domovini. Tako so se od prihoda tujcev začeli uvažati v Albanijo prej neznan predmeti. Čim bolj se bo izkoriščalo albansko naravno bogastvo, tem več tujcev bo prihajalo in tem bolj bodo mikala albanska trgovska mesta trgovce sosednih držav, da se v njih naselijo. Ti inozemci in vsi, ki bodo pod njihovim vplivom, potrebujejo stvari, ki se ne izdelujejo v Albaniji. Zato bo trgovina z Albanijo nujno vedno narasčala.

Že sedaj se mestno prebivalstvo ne zadovoljuje več z opankami. Albanija pač predeluje kože v slabše vrste usnja, iz katerega delajo opanke in pasove za orožje. Za boljše vrste obuvala pa uvažajo usnje iz Italije, ki nakupi v Albaniji kože. Kože so poleg mesa in živine najvažnejši izvozni predmet albanske trgovine. Tudi za vojaške potrebe se kupuje usnje največ v Italiji.

Českoslovaška si je mnogo prizadevala, da bi si zagotovila odjemalce za svoje bombažne izdelke. A ljudstvo še ni toliko izobraženo, da bi spoznalo veliko razliko med dobrim, solidnim českim blagom ter med mnogo slabšim in malo cenejšim italijanskim; zato se uvažajo skoraj samo italijansko blago. Platno se prodaja samo italijansko. Volneni izdelki se uvažajo iz Italije in Anglije. Galanterijske predmete in steklo prodaja Albancem skoraj izključno Italija. Odkar so se začela mesta modernizirati, se čuti potreba travrz in stavbnega železa. Nove zgradbe pa ne morejo izročiti mizarских del za okna in vrata albanskim mizarjem, ki so navadno obenem tudi tesarji. Tu zopet najde zaslužek italijanski mizar, ki skoraj povsod spremlja italijanskega zidarja. A tudi druge obrti, kakor kovaštvo in ključarničarstvo, je na nizki stopnji. Vrtnarstvo ni razvito. Čim se bodo mesta razširila in dobila več nealbanskega prebivalstva, ne bodo mogli več okoliški kmetje kriti potreb, ter bodo morali nastati okrog mest sistematično gojeni vrtovi, ali pa se bo morala zelenjava uvažati. Večjih električnih central še do

sedaj Albanija nima, čeravno ima dovolj vodnih sil. Zato se še ne morejo prodajati elektrotehnični predmeti (žarnice, motorji itd.). Ni dvoma, da se bodo osnovala v kratkem večje elektrarne vsaj v Tiranu, Skadru in Draču. Tudi telefonski promet je še tako malo razvit, da tozadevna trgovina še ne pride v poštev. Ker je industrija šele v povojih, še ni prave trgovine s stroji. Albanija še dosedaj nima železnice. Šele tekom letošnjega leta se odda prometu prva proga Drač—Tirana. Odkar pa je Ahmed-begova vlada začela z vso silo popravljati stare in graditi nove ceste, so postali avtomobili priljubljeno prometno sredstvo. Uporabljajo se skoraj izključno samo ameriški Fordovi in italijanski avtomobili. Med Jugoslavijo in Albanijo pa je najvažnejša zveza Skadersko jezero, kjer vzdržuje promet Srbsko-albanska banka s svojimi parniki.

Glavni uvozni predmet so tekstilni izdelki, na katere je odpadlo l. 1925. 35-74 odstotkov celotnega uvoza. Na drugem mestu so sladkor, kava in kolonialno blago. Na albanski uvoz iz Italije odpade 75-17%, iz Grčije 20-74%, iz Jugoslavije pa le 3-25%.

Tudi pri izvozu iz Albanije stoji l. 1925. na prvem mestu Italija z 58-71%, na drugem Grčija s 24-18%, na tretjem pa Amerika s 14-20% celokupnega uvoza. Izvoz iz Grčije v Jugoslavijo je znašal samo 2-60%.

Narodnogospodarski oziri so eden izmed najvažnejših razlogov italijanskega širjenja v Albanijo. Italijo pa vodijo tudi vojaški oziri. Ker pozna izredno junaštvo jugoslovanskih čet še iz svetovne vojne, je Italija prepričana, da se ne bi mogla nikdar polastiti slovenskih premožgokopov in gozdov, če ne bi imela obenem tudi odprte poti skozi Albanijo za zahrbtni napad. Z navidez prijateljsko politiko napram Jugoslaviji, ki ji je nasedel dr. Ninčič, je hotela Italija izvabiti Jugoslavijo v past, da ne bi bila nikjer, zlasti ne z albanske strani, pripravljena na obrambo. Razen tega je s svojim »prijateljstvom« hotela doseči, da bi bilo srbsko javno mnenje Italijanom prijazno in da bi v slučaju vojne zvalila krivdo na Slovence in Hrvate, misleč, da se Srbi ne bi hoteli bojevati z Italijo, ali pa vsaj ne s tistim junaštvom kakor v svetovni vojni. Pri tem pa je Italija še tako naivna, da računa na pomoč Črnogorcev. Jugoslovani si gotovo ne žele vojske, toda v slučaju spopada bi Lahi obžalovali svojo domišljavost.

Z Albanijo ni bilo težavno skleniti italijansko-albanskega pakta, ker se brez tuje pomoči nobena albanska vlada ne more vzdržati na krmilu. Bojevita plemena severne Albanije so vsak čas pripravljena zgrabiti za orožje in napraviti revolucijo, če kaka tuja država izpolni njihove, ne preveč idealne zahteve. Iz strahu pred revolucijo severnih plemen je albanska vlada prodala neodvisnost albanskega naroda Italiji. J. Šedivy.

Steiner Leopold. Dne 15. jan. 1927. l. je umrl na Dunaju Leopold Steiner, mož, ki je bil poleg Luegerja eden glavnih voditeljev krščansko-socialnega gibanja med avstrijskimi Nemci. Rojen na Dunaju 1857 se je izučil slikarske obrti, a je pozneje vsled izrednih političnih sposobnosti stopil v javno življenje, iz katerega se je umaknil šele po prevratu. V svoji politični karijeri je napredoval stopnjama: član krajnega šolskega sveta, občinski svetnik dunajske občine, 1891 je prišel v avstrijski deželni zbor, 1895 v državni zbor, po letu 1910., ko je odstopil Wessely, je postal načelnik krščansko-socialnega kluba, po prevratu je pa postal nižjeavstrijski deželni glavar do leta 1919. Bil je znan tudi kot spreten govornik. Tako je legla v grob zopet markantna, poleg Karla Luegerja najbolj simpatična osebnost predvojnega krščansko-socialnega gibanja v Avstriji. K. G.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednje publikacije:

Manakin P.: Almanah kraljevine S. H. S. 8. dio. Oblasti, gradovi i opštine. Zagreb 1927. Kom. naklada nadbiskupske tiskare u Zagrebu. Str. 368. — Izšel je zopet nov zvezek te prepotrebne publikacije, ki je zaradi tolikega pomanjkanja tozadevne literature pač ne bo mogel pogrešati noben urad, nobeno uredništvo in noben poslovni človek. Obsega pregled vse javne uprave (oblasti, okrajev in občin) in prosvetnih ustanov v državi z natančnimi statističnimi podatki, ki jih sicer ni dobiti nikjer.

Dioneo: Anglija posle vojni. Praga 1923. Izdajateljstvo »Plamja«. Str. 284. — Vsebina obravnava predvsem socialno strukturo povojne Anglije in razmah angleške delavske stranke, oziroma se pa tudi na kulturne in gospodarske razmere.

Vodovozov V. V.: Novaja Evropa. Teritorija i naselenije, gosudarstveni stroj, međunarodnoje položenje, deneznaia sistema i finansi, ekonomičevskije uslovija, političeskije partij. Praga 1925. Izdajateljstvo »Plamja«. Str. 407. — Vsebina je razvidna iz podnaslovov, toda po opisu Jugoslavije sodeč, delo ne bo kaj prida.

Kulturni pregled.

Mohorjeva družba, o kateri smo bili že v skrbah, da je dovršila svoje kulturno poslanstvo med slovenskim narodom (popolnoma prepričani o tem so bili gospodje, ki so osnovali liberalnim političnim svrham služčo Vodnikovo družbo in liberalni občinski očetje v občinskem svetu celjskem, ki so ji odbili prošnjo, da bi smela nadaljevati svojo kulturno misijo v Celju), je pred božičem razposlala svoje knjige za leto 1926. Iz Koledarja, ki je pod spretnim Finžgarjevim

uredništvom dobil popolnoma novo zunanjo in notranjo opremo, vidim, da je število članov v preteklem letu zelo naraslo, za celih 8000 (pravilno 8096). Kako je število članov družbe sv. Mohorja od leta 1910. do danes napredovalo oziroma padalo nam najbolje kaže sledeči pregled:

1910.	85.789	1919.	59.677
1911.	84.855	1920.	43.608
1912.	78.567	1921.	42.567
1913.	78.271	1922.	44.809
1914.	78.361	1923.	43.809
1915.	74.314	1924.	39.949
1916.	78.145	1925.	38.093
1917.	82.799	1926.	46.189
1918.	90.512		

Iz tega pregleda vidimo, da je število članov začelo padati že zadnja leta pred vojno in se nadaljevalo prva vojna leta, a se je zopet kmalu obrnilo na bolje in družba je v letu svobode 1918. dosegla najvišje število članov odkar obstoja: 90.512. Nato so prišle za naš narod zopet leta krize, izgubili smo Koroško in Primorje in edino tako je bilo mogoče, da je padlo število članov v enem letu za več kot 30.000. Nato je šlo rapidno navzdol — dokler nismo prišli leta 1925. do majhnega števila 38.093. Zadnje leto se je zopet obrnilo na bolje in upajmo, kar si tudi vsi želimo, da bo kmalu prišlo leto, ko družba ne bo samo dosegla števila, ki ga je imela leta 1918., temveč bo šla preko njega. Liberalna Vodnikova družba ni tukaj nobena ovira, ker ravno zadnje leto, ko se je ustanovilo to kulturno-bojno sredstvo, je Mohorjeva družba tako napredovala kakor malokdaj prej. Družba je izdala zadnje leto štiri redne knjige, in sicer: Koledar, Jakličovo povest Peklena svoboda, ki je nekako nadaljevanje njegove povesti V graščinskem jarmu iz prejšnjega leta, Brecljevo čuda in tajne življenja, knjiga, ki je prva te vrste v slovenski literaturi in 2. zvezek Ehrlichove »Katoliške cerkve« (prvi zvezek je izšel že leta 1919. Proti doplačilu so pa prejeli člani še dve knjigi in to sta: Sveti Frančišek Asiški od Marije Kmetove (pisatelja je nalašč v ta namen potovala v Assisi) in Dickensonovo »Božično pesem v prozi« v J. Vidmarjevem prevodu, torej precej bogat književan dar. Za prihodnje leto nam družba obeta zopet raznovrstno čtivo: poleg Koledarja dobimo Detelovo povest »Vest in zakon«, profesor Silvo Kranjc je napisal »Zgodovino Srbov« in vseučil. prof. dr. L. Ehrlich konča »Katoliško cerkev«. Proti majhnemu doplačilu pa nudi družba še štiri knjige, izmed katerih omenim posebno dve: Krekove Izbrane spise, II. zvezek (prav bi bilo, da bi družba izdajala Krekove spise med rednimi edicijami, da bi prišli tako v roke najširšim množicam) in »Državo« izpod peresa vseuč. prof. dr. L. Pitamca. Da je prav ta knjiga na mestu in da bo po nji rad segel vsakdo, ki se le malo zanima za pojave javnega življenja, mislim,

da bi mi bilo odveč dokazovati. Če pomislimo razen tega, da izdaja družba še posebno Mohorjevo knjižnico in družinski list »Mladiko«, vidimo, da upravlja tudi danes prevažno kulturno nalogo v slovenskem javnem življenju. K. G.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednje publikacije:

Cankar Izidor: Razvoj stila v starokrščanski dobi in zgodnjem srednjem veku. V Ljubljani 1926. Izdala Slovenska matica. Str. 136. — To je 1. snopič I. dela »Zgodovine likovne umetnosti v zapadni Evropi«, ki jo je začel izdajati profesor umetnostne zgodovine na naši univerzi dr. I. Cankar in ki bo obsegala pet delov. Podane so vse garancije, da bo dobila s tem široko zasnovanim delom naša literatura novo, monumentalno knjigo, ki bo v čast slovenski kulturi. Zanimivo je, da se po vojni pri nas ni nobena znanstvena panoga tako lepo razvila in razmahnila, kot umetnostna zgodovina, ki ima po Cankarjevih, Steletovih, Steskovich, Malovich in Mesesnelovich prizadevanjih pokazati že velike in trajne uspehe, saj nam je ustvarila na eni strani Narodno galerijo, na drugi strani nam pa sistematično odkriva prošlost naše upodabljalne umetnosti. Prepričani smo, da bo občinstvo podprlo vsaj to delo, čeprav je pri nas vsepovsod opaziti, kako rapidno pojema zanimanje za kulturne dobrine. Glede na zanikarno zunanjo opremo naših knjig v zadnjih letih, je treba še posebno poudariti, da je to Cankarjevo delo tudi v tem oziru vprav vzorno.

Rider Haggard: Julranja zvezda. (Ljudska knjižnica, 21. zvezek. Iz angleščine prevel P. M. Černigoj. Ljubljana 1925. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 307, cena Din —. Zanimanje za stari Egipt, ki so ga vzbudila najnovejša izkopavanja, je rodilo to povest, ki bo gotovo našla tudi pri nas hvaležne bralce.

Bradač Fr.: Latinsko-slovenski slovar. V Ljubljani 1926. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 500. — V lepi žepni obliki je izšel sedaj ta slovar, ki smo ga že dolgo tako zelo pogrešali in tudi strokovnjaki se izražajo o njem jako pohvalno.

Der kleine Brockhaus, Handbuch des Wissens in einem Band. Leipzig 1926. Str. 800. — Lani je izšel ta izborni priročnik, ki bo najbolje služil vsakemu izobražencu za hitro informacijo o najvažnejših stvareh. Na 800 tristolpnih straneh običajnega leksikonovega formata obsega nad 50.000 besed, pojasnjenih z nad 6000 slikami in 52 celostranskimi barvastimi prilogami. Jasno je, da ne more nadomestiti nekdanjih velikih leksikonov, ki bi bili povprečnemu izobražencu zaradi svoje cene danes tudi nedosegljivi, ima pa to nenadomestljivo prednost, da najdemo v njem najglavnejše podatke prav z vseh polj do l. 1926., ki bi jih sicer drugod zaman iskali. Posebno dobre so razne pregledne gospodarske statistike. Knjiga bo gotovo jako zadovoljila vsakega.

Polemika. Ker sem že odgovoril g. prof. F. K., naj reagiram še na naduta izvajanja g. Frana Albrechta na platnicah marčeve številke »Ljubljanskega Zvona«. Torej:

— Konstatiram, da se tudi g. Fr. Albrecht niti z besedico ne dotakne mojih ugotovitev glede naše literarne kritike, temveč jih skuša ironizirati s prepotentnim zmerjanjem. Če misli g. urednik »Ljubljanskega Zvona« na tak cenen način »obravnavati« naša pereča literarna vprašanja, svobodno mu, jaz mu na to polje ne sledim. Vsekakor je pa treba »Lj. Zvonu« čestitati, da ima v 47. letu svojega izhajanja za urednika polemikarja — Albrechtovih oblik.

Fran Erjavec.

Socialni pregled.

Poročilo Delavske zbornice za Slovenijo za leti 1925. in 1926. Uredil Filip Uratnik. Ljubljana 1927. Založila Delavska zbornica za Slovenijo. Str. 208. — Vsak mora pozdravljati in odobravati izdajanje takega poročila. Zlasti pri nas, kjer nam tako primanjkuje revij, razna časopisna poročila je pa nemogoče držati v evidenci, so taka poročila za vso javnost neprecenljive vrednosti, če že ne toliko zaradi poročila o zborničnem poslovanju v ožjem zmislu besede, ki zanima seveda le neposredne interese, pa zaradi bogatega statističnega in drugega gradiva, ki je tu nanizano in ki bi ostalo javnosti sicer skoraj nedostopno. Prepričani smo, da bo izdajala Delavska zbornica taka letna poročila tudi v bodoče redno, a čim prej bi bilo treba ožigosati tudi druge podobne institucije (zbornico za trgovino, obrt in industrijo; Kmetijsko družbo itd.), da očitno ne čutijo najmanjše potrebe informirati širše javnosti o svojem delovanju in o vprašanjih, tikajočih se njih delokroga. Zbornica za trgovino, obrt in industrijo ima n. pr. dovolj sredstev, da bi nas lahko vsako leto sproti točno poučila o sočasnem stanju našega slovenskega gospodarstva, a se doslej za to še ni zmenila.¹

Pričujoče poročilo govori najprej o delu zbornice v ožjem zmislu besede. Ker je prav naš list jako ostro sodil in obsojal poprejšnje zbornično delo, moramo zato sedaj še posebno poudariti, da se zadnje leto tozadevne razmere izboljšujejo, pogrešamo pa še vedno one iniciativnosti od strani zborničnega vodstva, ki jo taka korporacija mora imeti. Nobenega dvoma ni, da vse drobnarije, ki jih poročilo našteva, spadajo v okvir zborničnega dela, a prav tako je gotovo, da bi morale ravno delavske zbornice vsaj poizkušati, da dajejo smer in prave vsej naši socialni politiki, kar je pa seveda nemogoče, če niti same dobro ne vedo, kaj v tem pogledu hočejo. Posebni

¹ Po zaključku lista smo izvedeli, da je za l. 1926. izdala prvič tako poročilo, ki nam pa ni bilo poslano.

oddelki n. pr. govore o skrbstvu za brezposelne, o evidenci inozemskih delavcev, o izseljevanju rudarjev itd., ki nas skušajo informirati o sedanjem dejanskem stanju teh vprašanj, nikjer pa ne izvememo ničesar o načelnem stališču zbornice glede njih rešitve, kar je temeljna pogreška. Ali morda zbornica niti sama ne ve, kaj in kako naj zahteva? Prav tako občutno pogrešamo kritike in pozitivnih predlogov glede vseh drugih aktualnih socialno političnih vprašanj. Izjemo dela v tem pogledu le zanimivo Uratnikovo poročilo o sedanjem stanju našega bolezenskega in nezgodnega zavarovanja, a še tu silno skopari s pozitivnimi predlogi, čeprav bi jih bilo iz osnovne napake sedanjega zavarovanja, ki leži v birokratičnem centralizmu, lahko deducirati.

Za široko javnost pa nudi največ zanimivosti drugi del poročila, namreč statistične študije o naših gospodarskih razmerah in o položaju delavstva, ki so jih zbrali Uratnik, Podgoršek, Marinček, Tavčar in Berdajs. Je sicer tu nekaj popolnoma nepotrebnega balasta (n. pr. razdelitev delavstva po poštinih okoliših, razdelitev vajencev in moštrov po poštinih okoliših), marsikaj že prezastarelega gradiva in precej nesistematično in nesmoteno obdelanega (n. pr. v Podgorškovi razpravi), v splošnem pa nudi ta del vendarle toliko dragocenih podatkov, da mora biti zbornici zanje hvaležen vsak, ki se peča z gospodarskimi in socialnimi vprašanji. Nekatera poglavja bi bila sicer lahko obdelana precej krajše, a preglednejše, a to je začetna neokretnost vsakega laika v statistiki, ki bo polagoma izginila. Želimo le, da bi zbornica to delo pridno nadaljevala.

Tretji del poročila obsega »pravila in pravilnike«. Važna sta predvsem pravilnik prosvetnega odseka in pravilnik za brezposelne podpore, o katerih je naš list že govoril, dočim so pravilniki za one posredovalnice za delo, ki jih je prevzela zbornica začasno v upravo, zgolj internega značaja. Končno bi še želeli, da da zbornica bodoča poročila pred natiskom v pregled korektorju, ki bi priredil rokopise glede na slovnisko pravilnost in jezikovno čistost. E.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednje publikacije:

Deželič, dr. V.: *Socialno pitanje*. Jeronimska knjižnica. Zagreb 1926. Str. 89. — Kakor naša Orlovska zveza, je izdalo lani tudi hrvaško Društvo sv. Jeronima poljudno informativno delce o socialnem vprašanju, ki je nastalo iz načrtov za predavanja na socialnih tečajih. Deželičeva izdaja seveda ne dosega Ušeničnikove, a ker je tudi zamisljena dokaj drugače in obravnava deloma tudi druga vprašanja, na delce opozarjamo in ga priporočamo zlasti vsem predavateljem po društvih. Nujno bi sedaj potrebovali podobnega delca o socialni politiki.

Gospodarski pregled.

Problemi svetske privrede. — Vladimir Vojtinski. Prevod od dr. Živko Topalovića. Str. 54. — Naša jugoslovanska mizerna gospodarska literatura se je obogatila z novim prevodom. »To je do danes najbolje obdelan ogromni statistični material, ki ga je zbral in objavil Mednarodni urad dela« v svoji anketi o mednarodni produkciji — tako piše prevajalec v uvodu. Brošura je posebne važnosti za nas Slovence, ki nimamo še nobenega novejšega dela o mednarodni produkciji. Vsak naš znanstvenik na gospodarskem polju se mora naslanjati na zastarele statistične podatke Šarabonove »Gospodarske geografije«, zato nam je ta sicer hrvatsko pisana brošura zelo dobrodošla in je prilično vsaj začasno zamašila občutno vrzel v naši gospodarski literaturi o tozadevnih svetovnih pojavih.

Brošura ima polno statističnih tabel, ki nam povedo stanje produkcije v posameznih delih sveta. Poleg teh tabel se nahaja v knjižici polno grafičnih shem o naraščanju in padanju produkcije, ki so zelo poučne za vsakega, ki se interesira za gospodarska vprašanja. Tabele niso mrtve številke, ampak živa slika svetovnega gospodarskega stanja, ki je važno gibalno tudi ostalega človeškega življenja.

Vsled gospodarskega propada, ki grozi zapadni Evropi, je nastala ideja »Panevrope«. Gospodarski polom je osnoval stalni gospodarski statistični urad pri »Društvu narodov«. Gospodarski momenti so vzroki vseh modernih vojn in gospodarsko blagostanje širokih mas je najtrdnjše opora pravega pacifizma. Konstatirati moramo, da je naša država, kar se tiče gospodarske statistike, zadnja v Evropi. Nimamo točne statistike domačega gospodarstva, kaj šele svetovnega. O svetovnem gospodarstvu bržkone nimajo naši merodajni krogi nobenega pravega pojma.

Knjižica se mi zdi v toliko pomanjkljiva, da ne omenja produkcije v sovjetski Rusiji. — O tem vprašanju čitamo na str. 39 sledeče: »Opadanja poljoprivredne proizvodnje u Evropi vezano je u velikoj meri sa privrednim haotičnim prilikama u ruskoj istočnoj evropskoj niziji koja se iz svetskog liferanta žita preobratila u jednu oblast stalne gladi.« Pisati o produkciji v sovjetski Rusiji tako l. 1926, je pa že preveč naivno. Pisati o pokrajinah, ki so dale l. 1926. 4650 milijonov pudov žita, torej 300 milijonov pud. več kot l. 1925., da »su jedna oblast stalne gladi«, se pravi, naslediti lažnivim helsingforskim poročilom iz »Moskve« (fabrikacija v Pragi, Berlinu in Londonu). — Brez sovjetske Rusije — žitnice Evrope, ni mogoča »Panevropa«.

J. L.

NOVA ZALOŽBA

REGIST. ZADRUGA Z OMEJENO ZAVEZO

V LJUBLJANI, NA KONGRESNEM TRGU
(V NUNSKEM POSLOPJU PRI ZVEZDI)

IMA NAPRODAJ VSE PISARNIŠKE POTREBŠČINE ZA DOM
IN SOLO TER VSAKOVRSNE KNJIGE V BOGATEM IZBORU

SOLIDNA POSTREŽBA

FRANC PAVLIN

v trgovini s špecerijskim, manufakturnim in galanterijskim blagom.

Centrala: **Gradšče 3**

Podružnici:

Trg Tabor 4

Boršnikov trg 4

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana

Leta 1658 ustanov. **Zvonarna** Karlovska cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesojnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krashi glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Zahtevajte cenik.

